

**HRVATSKI MEMORIJALNO-DOKUMENTACIJSKI
CENTAR DOMOVINSKOG RATA**
Marulićev trg 21, Zagreb; tel. 01/4801-915; fax: 01/4828-268
Žr.račun: HPB 2390001-1100322371
MB: 1909592, OIB 57527861125

IZVJEŠĆE O RADU CENTRA ZA 2010.g.

Klasa: 001-02/11-02/17
Ur.broj: 568-01-11-01

Zagreb, kolovoz 2011.

Sadržaj:

Uvod

I. Ustroj Centra

II. Odjel za arhivsko gradivo Domovinskog rata (podatke priredio Mate RupiĆ, pomoćnik ravnatelja za arhivsko gradivo)

III. Izdavačka djelatnost

IV. Kulturno-prosvjetna i znanstvena djelatnost
(izložbe, promocije izdanja Centra, skupovi, predavanja i tribine u organizaciji ili suorganizaciji Centra te radovi zaposlenika Centra)

V. Financijsko izvješće o radu Centra u 2010. (podatke priredila Iva Barišić, voditelj računovodstva Centra)

Prilozi:

1. Financijsko izvješće o radu Centra za 2010.
2. Rezultat poslovanja za 2010.
3. Tablica 1-10: Rekapitulacija po programima za 2010.

Uvod:

S obzirom na iscrpno izvješće o svome dotadašnjom radu (od 2005. do kraja 2009.) koje je Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (dalje: Centar) poslao Saboru RH prošle godine, ovo izvješće ograničit će se samo na aktivnosti i izdavačku djelatnost Centra u 2010. godini. Prije toga podsjetit ću da je Centar utemeljen kao javna znanstvena ustanova - specijalizirani arhiv, sa zadaćom prikupljanja, sređivanja, čuvanja te stručnoga i znanstvenoga istraživanja i publiciranja gradiva iz Domovinskoga rata. Centar je osnovan na zahtjev Sabora Republike Hrvatske, osnivač Centra je Republika Hrvatska, a prava i dužnosti osnivača obavlja Ministarstvo kulture RH, u okviru ovlasti Vlade RH.

Da bi uz prikupljanje i sređivanje gradiva stvorio i znanstvenike koji će o Domovinskom ratu govoriti stručno i argumentirano, Centar je i u 2010. godini nastavio ulagati u školovanje svojih zaposlenika, pokrivajući troškove doktorskog studija za osam zaposlenika te tečajeve stranoga jezika. Uz to, nastavljeno je i prikupljanje knjiga za vlastitu knjižnicu o Domovinskom ratu, jer su rad na povijesnim izvorima i uvid u bogatu stručnu literaturu preduvjeti za objektivno pisanje povijesti. U tom cilju, nastavljeno je s posjećivanjem mjesta važnijih događaja iz Domovinskog rata i neposredan kontakt sa sudionicima tih događaja.

Brojni pozivi na sudjelovanje na znanstvenim skupovima, javnim tribinama, okruglim stolovima i prigodnim obilježavanjima važnijih datuma i događaja iz Domovinskoga rata tijekom 2010. godine pokazuju da je Centar prepoznat kao važna znanstvena ustanova za istraživanje Domovinskog rata.

U skladu s preporukama pojedinih saborskih zastupnika da izdanja Centra treba tiskati i na engleskom jeziku, izrečenih u raspravi u Saboru o prošlogodišnjem izvješću o radu Centra, u 2010. godini Centar je objavio englesko izdanje knjige „Oluja“ i dovršio je prijevod knjige o bitci za Vukovar 1991. na engleski i njemački jezik. Jednako tako, reprezentativna fotomonografija „Hrvatski ratni plakat“ tiskana je na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku, a fotomonografija „To sam radio u ratu sine“, ratnoga fotografa Tonija Hnojčika, tiskana je na hrvatskom i engleskom jeziku.

I. Ustroj Centra

Odluka o osnivanju Centra potvrđena je na Saboru RH u prosincu 1994. godine, a imenovanjem v.d. ravnatelja 2. ožujka 2005. godine Centar je počeo s radom. Zapošljavanjem zaposlenika u veljači 2006. godine, nakon provedenoga javnog natječaja, završen je glavni dio ustrojavanja Centra. Od tada se u Centru intenzivno prikuplja i sređuje gradivo iz Domovinskoga rata, te provode programske aktivnosti u cilju znanstvenog prikaza događaja iz Domovinskog rata. Na kraju 2006. godine Centar je imao 15, a od kraja 2007. godine ima ukupno 18 zaposlenika zaposlenih na neodređeno vrijeme:

- dr. sc. Ante Nazor (ravnatelj Centra),
- viši arhivist Mate Rupić (pomoćnik ravnatelja za arhivsko gradivo Centra),
- mr. sc. Ana Holjevac Tuković (pročelnik Odjela za arhivsko gradivo Domovinskog rata),
- Indira Alpeza (voditelj Službe općih poslova),
- Iva Barišić (voditelj računovodstva),
- arhivisti: mr. sc. Anđela Ljubas, Josipa Maras Kraljević, Željka Križe Gračanin, Julija Barunčić Pletikosić, Janja Sekula, Ilija Vučur, Slaven Ružić, Ivan Brigović, Ivan Radoš, Natko Martinić Jerčić, Domagoj Štefančić,
- arhivski tehničari: Nikola Perić i Danijel Šoštarić.

Svi zaposlenici su diplomirani povjesničari (8 je na doktorskom studiju), osim mr. sc. A. Ljubas - dipl. sociolog, I. Alpeze –prvostupnik javne uprave i Iva Barišić – dipl. ekonomist te dva arhivska tehničara (SSS).

Svi djelatnici Centra kojima je to uvjet za posao položili su stručni arhivski ispit, tako da Centar ima 1 zaposlenog sa zvanjem „viši arhivist“, 13 zaposlenih sa zvanjem „arhivist“ i 2 zaposlena sa zvanjem „arhivski tehničar“.

Prema Pravilniku o unutarnjem radu, radnim mjestima i načinu rada Centra Odjel za arhivsko gradivo Domovinskog rata podijeljen je na:

- Odsjek za konvencionalno gradivo,
- Odsjek za nekonvencionalno gradivo (fotografija, film, video zapisi)
- Odsjek za informacijsko-dokumentacijske poslove

Uza to, u Centru su kao posebne jedinice ustrojene i:

- Služba općih poslova (1 osoba),
- Služba financijsko-knjigovodstvenih poslova (1 osoba).

U Statutu Centra odnosno u Pravilniku o unutarnjem redu, radnim mjestima i načinu rada planiran je i Odjel za znanstveno istraživanje.

II. Rad Odjela za arhivsko gradivo Domovinskog rata (15 djelatnika)

Odjel je radio na:

- prikupljanju i zaštiti arhivskog gradiva iz Domovinskog rata;
- sređivanju gradiva „Republike Srpske Krajine“ (RSK);
- prikupljanju dokumenata za obranu Hrvatske, odnosno hrvatskih generala A. Gotovine, I. Čermaka i M. Markača te generala S. Praljka pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju;
- na selekciji i pripremi dokumenata za tiskanje knjiga iz serije: *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. – dokumenti*;
- na stvaranju memoarskog gradiva (intervjui sa zapovjednicima i pripadnicima ratnih postrojbi te sudionicima pojedinih događaja), i dr.

Za čuvanje preuzetog i prikupljenog gradiva osigurana su potrebna spremišta. Konvencionalno gradivo čuva se u spremištima u Centru (150 m²) i novouređenom spremištu u Kerestincu (150 m²), koje zbog visine prostora može primiti više od 1000 dužnih metara gradiva, a nekonvencionalno gradivo čuva se u primjerenim uvjetima u posebnim spremištima u Hrvatskom državnom arhivu u Kerestincu i Hrvatskoj kinoteci.

Nastavljen je rad na projektu *Izravni demografski gubici Republike Hrvatske u Domovinskom ratu*, odnosno unos podataka u bazu podataka Centra o poginulima u Domovinskom ratu **na okupiranom području RH** (područje „RSK“, dakle uglavnom osobe srpske narodnosti); do kraja 2010. u bazu su unijeti podaci za 5099 poginulih osoba te 1128 umrlih prirodnom smrću (podaci iz dokumenata „Republike Srpske Krajine“).

Sređivanje arhivskog gradiva

Do sada su izdvojeni i arhivistički sređeni fondovi i zbirke:

1. 11. korpus „Srpske vojske Krajine“
2. 145. pbr TO Plaški
3. 15. korpus „Srpske vojske Krajine“
4. 2. krajiški korpus Vojske Republike Srpske
5. 2. lička brigada TO
6. 3. operativna grupa JNA
7. 37. pbr Željava
8. 54. pješadijska brigada 18. korpusa SVK
9. 59. odred TO Podravka Slatina
10. 63. odred TO Daruvar
11. 7. brigada TO Gračac
12. 7. korpus „Srpske vojske Krajine“
13. 8. operativna grupa JNA
14. 8. pbr TO Korenica
15. 9. korpus oružanih snaga SFRJ
16. 9. mtbr JNA
17. 98. pješadijska brigada 18. korpusa SVK
18. Glavni štab „Srpske vojske Krajine“
19. Ministarstvo obrane RSK – Uprava „Istočna Slavonija“
20. Ministarstvo odbrane „RSK“ – Uprava „Sjeverna Dalmacija“
21. Ministarstvo odbrane RSK – „Uprava Zapadna Slavonija“
22. Ministarstvo odbrane „Republike Srpske Krajine“
23. Ministarstvo unutrašnjih poslova „Republike Srpske Krajine“

24. Naftna industrija Krajine - Mirkovci
25. Općinski štab TO Daruvar
26. Općinski štab TO Donji Lapac
27. Općinski štab TO Gračac
28. Općinski štab TO Grubišno Polje
29. Općinski štab TO Korenica
30. Općinski štab TO Novska
31. Općinski štab TO Okučani
32. Općinski štab TO Pakrac
33. Općinski štab TO Plaški
34. Sekretarijat za unutrašnje poslove Beli Manastir
35. Sekretarijat za unutrašnje poslove Benkovac
36. Sekretarijat za unutrašnje poslove Knin
37. Sekretarijat za unutrašnje poslove Kostajnica
38. Sekretarijat za unutrašnje poslove Okučani
39. Sekretarijat za unutrašnje poslove Vukovar
40. Skupština „Republike Srpske Krajine“
41. Skupština općine Knin
42. Skupština općine Pakrac
43. Skupština Zajednica općina sjeverna Dalmacija
44. Srpska pravoslavna crkva
45. Stanica javne bezbjednosti Dvor
46. Stanica milicije Dubica
47. Štab teritorijalne odbrane Zapadna Slavonija
48. Vlada „Republike Srpske Krajine“
49. Vrhovni savet obrane „RSK“
50. Zbirka gradiva vojnih ustanova i postrojbi JNA u RH
51. Zbirka pečata vojnih postrojbi i civilnih ustanova na okupiranom području RH
52. Zbirka stampata
53. Zbirka tiskovina
54. Zbirka vojnih zemljovida
55. Zbirka političkih stranaka i udruga na okupiranom području RH
56. Zonski štab TO Banija
57. Zonski štab TO Lika
58. Zonski štab TO „Zapadna Slavonija“

Za sve fondove i zbirke napravljeni su sumarni inventari ili inventarni popisi prema zahtjevima struke; dakako, s preuzimanjem novog gradiva i sređivanjem fondovi se nadopunjuju i njihovo sređivanje trajat će sve do konačnog sređivanja cjelokupnog gradiva.

Prikupljanje arhivskog gradiva

U 2010.g. Centar je preuzimanjem po službenoj dužnosti, darovanjem i otkupom arhivskog gradiva prikupio:

- 188 arhivskih kutija gradiva vojnih postrojbi i civilnih ustanova na okupiranom području RH
- 46399 digitaliziranih dokumenata s registama o ratu u BiH
- 800 sati videozapisa o ratu u BiH sa opisom sadržaja
- 100 izjava svjedoka sa suđenja u Haagu te prezentacije temeljene na dokumentima o ratu u BiH
- 66 VHS-a

- 136 tiskovina
- 9 plakata
- 135 stranica negativa

U zbirci nekonvencionalnog arhivskog gradiva prirast u 2010. iznosi 377 inventarnih jedinica (DVD-a, CD-a):

- Zbirka video zapisa – 272 tehničke jedinice sa 345 sati video zapisa;
- Zbirka fotografija – 28 tehničkih jedinica sa ukupno 4472 slikovnih zapisa;
- Zbirka memoarskog gradiva – 23 tehničke jedinice sa 17,30 sati audio zapisa;
- Zbirka vojnih zemljovida – 9 tehničkih jedinica sa 36 zemljovida;
- Zbirka dokumenata – 45 tehničkih jedinica sa oko 12 000 stranica.

Sveukupno:

- Zbirka video zapisa sadrži 1665 tehničkih jedinica sa 1795 sati video zapisa;
- Zbirka fotografija sadrži 198 tehničkih jedinica sa 16 372 slikovna zapisa;
- Zbirka memoarskog gradiva sadrži 125 tehničke jedinice sa 120,30 sati audio zapisa;
- Zbirka vojnih zemljovida sadrži 45 tehničkih jedinica sa 201 zemljovidom;
- Zbirka dokumenata sadrži 177 tehničkih jedinica.

Svi video zapisi predani su Centru na VHS mediju, presnimljeni su na DVD, a opis svakoga unijet je u bazu podataka. Isto tako većina slikovnih zapisa digitalizirana je u Centru, a njihov opis unijet je u bazu podataka.

Radi zaštite arhivskog gradiva i sprječavanja daljnjeg oštećenja izvornika, tijekom 2010. godine digitalizirano je (skenirano) 164.980 skenova iz Zbirke arhivskog gradiva o ratu u BiH.

Korisnička služba

U 2010. godini Centar je zaprimio 63 zahtjeva od fizičkih osoba, 72 zahtjeva od pravnih osoba, ne računajući gotovo svakodnevne upite i zahtjeve državnih službi i timova za obranu generala na sudu u Haagu za korištenje arhivskog gradiva. Na zahtjev fizičkih osoba – korisnika koji su sami istraživali arhivsko gradivo izdano je na korištenje 263 tehničke jedinice, a za pravne osobe istraživanja su vršili djelatnici Centra.

Biblioteka Centra

Biblioteka Centra ima 828 pojedinačnih naslova, odnosno 1295 knjiga. U 2010. kupljeno je za potrebe Centra 80 knjiga, na poklon ili razmjenom Centar je dobio 162 knjige (137 novih naslova).

III. IZDAVAČKA DJELATNOST (prema odobrenom programu za izdavačku djelatnost 2010. godine, Centar je pripremio za tisak ili objavio sljedeće knjige):

Dokumenti: Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. (ur. Mate Rupiće)

- knjiga 9: *Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (srpanj-prosinac 1993.)*.

- knjiga 10: *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj-prosinac 1993.)*.

* Knjigu dokumenata broj 10 Centar je pripremio za tisak, a sukladno dogovoru o suizdavaštvu, tiskati će je Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod.

Memoarsko gradivo: Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.

- knjiga 5: *Na prvoj crti protiv smrti (prilozi za povijest regije Gacka u Domovinskom ratu 1991.-1993.)*, autor Davor Peitel, ur. Ante Nazor – Ivan Radoš, Zagreb, srpanj 2011.

Fotomonografije:

- Marijo Reljanović, *Hrvatski ratni plakat*, ur. Ante Nazor, Zagreb, listopad 2010.

- Toni Hnojčik, *To sam radio u ratu, sine*, ur. Ante Nazor – Natko Martinić Jerčić, Zagreb, prosinac 2010.

* Fotomonografija *Hrvatski ratni plakat* tiskana je u suizdavaštvu s Ministarstvom obrane Republike Hrvatske / Služba za odnose s javnošću.

* Fotomonografija *Improvizirana oklopna vozila* zbog složenosti i brojnih podataka koje je trebalo provjeriti tek je u srpnju 2011. upućena na prijelom u tiskaru, no zbog godišnjih odmora u tiskari, njena korektura predviđena je za rujnu, a potom sljedi njen tisak.

Knjige, znanstvene i stručne studije, zbornici radova:

- *Zapovjedni vrh JNA, siječanj 1990.-svibanj 1992.*, ur. Ante Nazor - Ivan Brigović, Zagreb, prosinac 2010.

Knjiga *Zapovjedni vrh JNA, siječanj 1990. – svibanj 1992.* objavljena je u suizdavaštvu s Ministarstvom obrane Republike Hrvatske / Savjetom za sukcesiju vojne imovine.

Autori knjige uložili su ogroman trud kako bi javnosti pružili na tisuće podataka o „oficirima“ i postrojbama JNA koje su sudjelovale u agresiji na Republiku Hrvatsku. S obzirom na to da se u javnosti često i uglavnom neargumentirano raspravlja o tome koliko je časnika prešlo iz JNA u HV, od sada će te rasprave imati znanstvenu podlogu. Prema zaključcima autora knjige, temeljenih na dokumentima JNA, u Oružane snage RH prešlo je 2648 „aktivnih vojnih lica“, odnosno gotovo 50% Hrvata koji su početkom 1991. bili u „aktivnoj službi“ u JNA. Istodobno, podaci koje donose autori pokazuju da je među 235 generala i admirala aktivnih u JNA u razdoblju 1990. i 1992. bilo samo 27 (11,5%) Hrvata, da je od toga broja u Oružane snage RH pristupilo njih 7 (3 aktivna i 2 umirovljena generala, te 2 aktivna admirala), a da su se iz mirovine ostvarene prije 1990., u HV-u aktivirala još 3 generala. Borbe tijekom 1991. pokazale su da broj časnika i dočasnika tada još uvijek nije bio dovoljan za kvalitetno ustrojavanje te zapovijedanje i vođenje Hrvatske vojske, koja se tek stvarala. Posebice se osjećao nedostatak kvalitetnog dočasničkog kadra, zbog čega se pristupilo osnivanju vlastitog, Hrvatskog vojnog učilišta.

I ovom prilikom treba izraziti poštovanje i zahvalnost svim časnicima koji su se 1991.

stavili na raspolaganje Oružanim snagama RH i doprinjeli pobjedi Hrvatske u Domovinskom ratu. Dakako da je bilo sposobnih i manje sposobnih časnika i da se podrazumijeva da temelj za vrednovanje zasluga svakoga od njih trebaju biti znanje i učinkovitost u planiranju ili zapovijedanju, odnosno vođenju postrojbi tijekom Domovinskog rata – dakle, njihovi rezultati, a ne naziv vojne formacije iz koje su došli u hrvatske oružane snage.

- *Prilozi za povijest Rame u Domovinskom ratu 1990.-1995. (prilozi o borbi Hrvata u BiH za opstojnost u na svojoj djedovini)*, ur. Ante Nazor – Julija Barunčić Pletikosić, Zagreb, srpanj 2011.

Zbornik radova *Prilozi za povijest Rame u Domovinskom ratu 1990.-1995.* objavljen je s namjerom da hrvatsku javnost upozna s jednim od „najosjetljivijih” pitanja vezanih uz oružane sukobe između Hrvata i Bošnjaka-muslimana u nedavnom ratu u Bosni i Hercegovini – s događajima u Prozoru krajem 1992. godine. Posebice stoga što dio Bošnjačko-muslimanske propagande događaje u Prozoru u listopadu 1992. nastoji prikazati kao početak „agresije Republike Hrvatske na BiH“, što nije točno. Inicijativa za objavljivanje zbornika radova o Rami u Domovinskom ratu pokrenuta je tijekom sastanka predstavnika Centra s ramskim braniteljima, koji su istaknuli činjenicu da se o hrvatsko-muslimanskom sukobu u Rami 1992. u Hrvatskoj malo zna.

Uz znanstveni rad povjesničara s Hrvatskog instituta za povijest, dr. sc. Davora Marijana, središnji dio zbornika je kronologija događaja na spomenutom prostoru, koju su napisali Hrvati iz Rame. S obzirom na to da se hrvatskoj javnosti kroz dio medija, odnosno radove pojedinih novinara i povjesničara plasiraju dezinformacije o događajima u ratu u BiH, potrebno je da hrvatska javnost, kao i zastupnici Sabora RH, čuju i glas Hrvata iz raznih dijelova BiH o tome što se događalo na područjima na kojima su oni tada živjeli.

Naravno, treba proći još neko vrijeme, ponajviše zbog razine sređenosti i dostupnosti arhivskoga gradiva, da bi se uloga Hrvata i Hrvatske, odnosno hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, u ratu u Bosni i Hercegovini mogla cjelovito i objektivno prikazati. No, pritom se ne mogu zaobići kronologija događaja i ključne činjenice, koje toj ulozi zasigurno daju sasvim drugu sliku od one krajnje negativne kakva se hrvatskoj i svjetskoj javnosti pokušava nametnuti u dijelu medija:

- da je glasovanje Hrvata na referendumu za neovisnost Bosne i Hercegovine (29. veljače 1992.), dakle u razdoblju značajnog utjecaja hrvatskoga predsjednika F. Tuđmana na Hrvate u BiH, bilo presudno za uspjeh toga referenduma;

- da je Hrvatska priznala Bosnu i Hercegovinu kao neovisnu državu 7. travnja 1992., dakle odmah nakon što su to učinile zemlje Europske zajednice, a istog dana kad i Sjedinjene Američke Države, što Srbija do kraja rata nije učinila;

- da su hrvatske postrojbe, zajedno s Armijom BiH, sudjelovale u obrani i oslobađanju BiH: 1992. hrvatske postrojbe spriječile su srpske snage da zauzmu strateški iznimno značajne točke u BiH (Mostar i dolinu Neretve, Bosansku Posavinu, područja Livna, Tomislavgrada, Rame) i okupiraju još veći dio te zemlje, a 1995. oslobodile su više od 5000 km² Bosne i Hercegovine, pri čemu su od srpske okupacije spasile Bihać i spriječile novi srpski genocid nad Bošnjacima - muslimanima;

- da analiza snage i brojnosti dragovoljaca i postrojbi iz Hrvatske koje su sudjelovale u sukobu s Armijom BiH pokazuje da je njihova zadaća primarno bila obrambena (omogućiti opstanak hrvatskoga naroda na prostoru na kojem je živio), odnosno da su te snage mogle poslužiti samo za „krpanje linije sukoba“, nikako ne i za agresiju (broj pripadnika HV-a angažiran u sukobima s Armijom BiH nikad nije prešao snagu formacijske lake brigade JNA – od 1400 do 1800 ljudi, uz napomenu da te snage nikada nisu bile koncentrirane na jednom taktičkom smjeru ili mjestu!); snage HV-a u BiH uglavnom su bile angažirane protiv srpskih

snaga, na temelju sporazuma između hrvatskog i bošnjačko-muslimanskog vodstva, radi sprječavanja srpskih napada iz BiH na Hrvatsku i zaštite Hrvata od srpske agresije;

- da je hrvatsko vodstvo prihvatilo sve prijedloge međunarodne zajednice o rješenju sukoba i unutarnjem uređenju Bosne i Hercegovine;
- da je „Hrvatska zajednica Herceg-Bosna”, odnosno njezina vojnička i upravna organizacija, nastala (18. studenoga 1991.) kao reakcija na odluke Srba u BiH, u razdoblju neizvjesnosti i upitne mogućnosti da bosansko-hercegovačka vlast zaštititi Hrvate od prijeteće srpske agresije („Hrvatska Republika Herceg Bosna” proglašena je 28. kolovoza 1993., nakon što su započeli hrvatsko-bošnjački/muslimanski sukobi u Bosni i Hercegovini);
- da je Hrvatska pomagala u naoružavanju i obuci pripadnika Armije BiH;
- da je uslijed ratnoga stanja u Bosni i Hercegovini Hrvatska zbrinjavala izbjeglice i prognanike iz te države bez obzira na njihovu nacionalnu i vjersku pripadnost: od početka rata do sredine listopada 1994., dakle čak i tijekom sukoba između Hrvata i Bošnjaka-muslimana, Ured Vlade Republike Hrvatske za prognanike i izbjeglice pomogao je u zbrinjavanju više od 600.000 izbjeglica i prognanika iz Bosne i Hercegovine (oko 425.000 Bošnjaka-muslimana, oko 170.000 Hrvata i oko 5000 ostalih); istodobno, uz pripadnike HVO-a, u bolnicama u Hrvatskoj liječeni su ranjeni pripadnici Armije BiH i civili – Bošnjaci-muslimani iz Bosne i Hercegovine.

Ne može se izostaviti ni činjenica da je teritorij Bosne i Hercegovine bio osnovica za srpsku agresiju na Hrvatsku 1991., da je s istoga teritorija Hrvatska bila izravno ugrožena i nakon 1991., kao ni to da je u jednoj etapi rata u Bosni i Hercegovini došlo do tragičnoga hrvatsko-bošnjačkog (muslimanskog) sukoba i zločina na obje strane, čije počinitelje treba kazniti. Bilo je neprihvatljivih poteza hrvatskih i muslimanskih ekstremista u BiH i samovolje na lokalnim razinama, no prije svega, treba uzeti u obzir uzrok rata i odgovornost srpskoga vodstva, odnosno vodstva bosanskih Srba i JNA za početak rata u Bosni i Hercegovini. Rat u Bosni i Hercegovini zapravo je nastavak rata u Hrvatskoj, odnosno druga etapa srpske agresije, započete napadom na Hrvatsku u ljeto 1991. radi ostvarenja cilja da „svi Srbi žive u jednoj državi”. Sve drugo, pa tako i sukobi između Hrvata i Bošnjaka-muslimana u BiH, kao i znatno smanjen broj Hrvata u BiH, posljedice su te agresije.

Prijevod knjige „Oluja“ na engleski jezik: Davor Marijan, *Storm*, Zagreb, august 2010.

U knjizi „Oluja“, povjesničara dr. sc. Davora Marijana, koju je Centar objavio krajem 2007., kronološki po zbornim područjima Hrvatske vojske, kritički su prikazane priprema i tijek te hrvatske oslobodilačke vojno-redarstvene operacije. Autor govori o provedbi operacije, ali i o incidentima i problemima nestegovnog, odnosno nečasnog ponašanja nekih pripadnika HV-a, no za razliku od neobjektivnih prikaza tih događaja u dijelu medija stavlja ih u kontekst cjelokupnog procesa i događaja. Komentira i jedno od najintrigantnijih pitanja vezanih uz „Oluju“ - jesu li pobunjeni Srbi okupirano područje Republike Hrvatske (UNPA sektori Sjever i Jug) napustili svojevoljno ili su protjerani, zaključujući da Hrvatska s operacijom „Oluja“ nije provela "etničko čišćenje" pobunjenih Srba.

Na kraju knjige, u Prilogu, viši arhivist Mate Rupiće pripremio je dokumente o važnim političkim i vojnim događajima uoči „Oluje“, koji su utjecali na njezino pokretanje (proces pripajanja Srbiji i ujedinjenja „Republike Srpske Krajine“ i „Republike Srpske“, odnosno Srba iz Hrvatske i BiH u jedinstvenu državu te Bihaćka kriza). Odabrani dokumenti izravan su i argumentiran odgovor na pitanja zašto vojna opcija nažalost nije imala alternativu, zašto hrvatsko vodstvo „Oluju” više nije moglo odgađati, te tko je odgovoran za odlazak u izbjeglištvo hrvatskih građana srpske narodnosti uoči i tijekom „Oluje”, odnosno zašto su tvrdnje da je hrvatsko vodstvo protjeralo Srbe iz tzv. Krajine i provelo „etničko čišćenje“ povijesno neutemeljene.

Dokumenti „RSK“ pokazuju da je odluka o pokretanju „Oluje” posljedica

dugotrajnoga procesa neuspješnih pregovora s vodstvom pobunjenih Srba o mirnoj reintegraciji okupiranoga hrvatskog teritorija i nedjelotvornih poteza međunarodne zajednice. Među dokumentima u Prilogu je i "Odluka Vrhovnog savjeta odbrane RSK o evakuaciji stanovništva iz općina Benkovac, Obrovac, Drniš, Gračac i Knin prema Srbu i Lapcu", donesena u popodnevnim satima 4. kolovoza 1995. u Kninu. Na kraju Priloga posebno je naveden sadržaj tzv. Plana Z-4, koji pobunjeni Srbi u Hrvatskoj nisu htjeli ni razmotriti. Izjave predstavnika međunarodne zajednice - sudionika pokušaja provedbe toga plana, o načinu odbijanja vodstva Srba u Hrvatskoj da ponuđeni Plan prihvate kao platformu za razgovore, potvrđuju da je zbog isključivosti srpskih vođa svaki pokušaj mirne reintegracije okupiranih područja u ustavno-pravni poredak RH bio uzaludan.

Dramatično stanje obrane Bihaća tijekom "Druge bihaćke krize", čiji bi pad znatno, gotovo odlučujuće poboljšao poziciju srpskih snaga, odbijanje svih mirovnih inicijativa - i Vlade RH i međunarodne zajednice, čak i "Plana Z-4" koji je Srbima u Hrvatskoj predvidio iznimno široku autonomiju – gotovo "državu u državi", te već od 1991. neprekidan rad Srba iz Hrvatske i BiH na stvaranju jedinstvene srpske države na okupiranom prostoru RH i BiH - "Ujedinjene Republike Srpske", koji je upravo pred "Oluju" ušao u završnu fazu donošenja zajedničkog Ustava, jasno pokazuju koliko su neuvjerljive tvrdnje da je Hrvatska požurila s vojnim rješenjem i da je trebalo ostaviti još vremena za pregovore. S obzirom na iskustvo cjelokupnoga procesa pregovora o mirnoj reintegraciji okupiranoga hrvatskog teritorija u ustavno-pravni poredak RH, zaista je teško argumentirano objasniti pretpostavku da bi vodstvo pobunjenih Srba u Hrvatskoj, da su srpske snage uspjele osvojiti Bihać i u strateškom smislu bitno popraviti svoju vojnu poziciju prema Hrvatskoj, pristalo na pregovore o mirnoj reintegraciji.

Oslobađanjem gotovo cjelokupnog okupiranog teritorija Republike Hrvatske omogućena je uspostava legitimne i demokratski izabrane hrvatske vlasti unutar međunarodno priznatih državnih granica Republike Hrvatske i stvoreni su uvjeti za povratak kućama više desetaka tisuća građana koji su u progonstvu živjeli od 1991. godine. Uz to, "Olujom" je deblokirana i zaštićena zona UN-a u Bihaću, čime je od sigurne smrti spašeno više tisuća ljudi u tom gradu. Uoči i tijekom "Oluje" svoje domove na okupiranom području Republike Hrvatske je prije dolaska hrvatskih snaga napustilo više desetaka tisuća hrvatskih građana srpske narodnosti, što jest tragičan događaj, no njihov odlazak uzrokovan je beskompromisnom politikom vodstva pobunjenih Srba u Hrvatskoj i njihovih mentora u Beogradu.

S obzirom na povijesne okolnosti, Hrvatska ima pravo i obvezu dostojanstveno obilježiti 5. kolovoza 1995. i vojno-redarstvenu operaciju „Oluja“, prije svega zbog žrtava poginulih za slobodu i neovisnost Republike Hrvatske te činjenicu da je tom operacijom uspostavljen mir i teritorijalna cjelovitost RH. Činjenica je da su se tijekom i nakon „Oluje“, nažalost, dogodili incidenti u kojima su počinjeni zločini nad srpskim stanovništvom i u kojima je stradala njihova imovina, no činjenica je i da za te incidente nisu odgovorni hrvatski generali Ante Gotovina i Mladen Markač. U tom kontekstu, kroz rad Centra želi se naglasiti da spomenutu oslobodilačku operaciju treba slaviti zbog uspostave mira i pobjede nad velikosrpskom politikom, a ne zbog stradanja srpskih vojnika i civila. No, pritom se ne može zanemariti činjenica je da mir ne bi bio uspostavljen da nije bilo uspjeha Oružanih snaga RH, te da bi civilne žrtve u „Oluji“, koja je bila neizbježna upravo zbog isključive politike srpskoga vodstva, bile znatno veće da nije bilo profesionalnog i časnog držanja zapovjednika Oružanih snaga RH. Tu činjenicu potvrđuju i zapovjednici „Srpske vojske Krajine“.

Aktualni događaji pokazuju da Hrvatska posebno ima obvezu čuvati istinu o Domovinskom ratu od nasrtaja neobjektivnih prikaza i interpretacija, kakvih smo svjedoci. Oslobađanje Knina 5. kolovoza 1995., zbog geopolitičkog, ali i simboličnog značaja toga hrvatskoga kraljevskog grada, zaslužilo je da se taj datum proglasi Danom zahvalnosti i

pobjede u Domovinskom ratu. Toga dana s posebnim pijetatom treba se sjetiti poginulih hrvatskih branitelja, ali i svih nevinih žrtava rata, bez obzira na to kojoj strani su pripadali. Stoga, iako nije riječ o planskom djelovanju, u danima ponosa i sjećanja ne treba prešutjeti ni incidente u kojima su ubijeni srpski civili i zapaljena njihova imovina, jer je suočavanje s negativnim stranicama vlastite prošlosti preduvjet da zločin pojedinca ne pomuti čistoću ideje i cijelog događaja, odnosno da pobjednik ne postane moralni gubitnik.

IV. KULTURNO-PROSVJETNA I ZNANSTVENA DJELATNOST

Tijekom 2010. godine Centar i njegovi zaposlenici sudjelovali su kao organizatori ili suorganizatori te kao sudionici na više od 50 izložbi, znanstvenih i stručnih skupova, javnih tribina i predavanja, te promocija (predavači su bili zapovjednici i neposredni sudionici događaja, te povjesničari). Posebno bih izdvojio:

- sudjelovanje (Ane Holjevac Tuković, Željke Križe Gračanin i Julije Barunčić Pletikosić) na konferenciji „Procjena nasljeđa MKSJ“, održana 23. i 24. veljače u Haagu;
- sudjelovanje (Julija Barunčić Pletikosić, Željka Križe Gračanin) na okruglom stolu „Mirovna inicijativa majki 1991“, održanom 6. svibnja 2010. u Zagrebu;
- ulogu Centra i njegovih zaposlenika u održavanju 3. državnog stručnog skupa za učitelje i nastavnike povijesti oš i sš na temu: „Zdravstvo u Domovinskom ratu“, kojega je u travnju u Vinkovcima organizirala Agencija za obrazovanje;
- predavanje o Domovinskom ratu strancima koji su u organizaciji Matice iseljenika došli u Hrvatsku učiti hrvatski jezik, kulturu i povijest (održano u srpnju u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu);
- predavanje gospode Bele Tonkovića – prvoga predsjednika Demokratskog saveza Hrvata Vojvodine i doktora Stjepana Skenderovića – čelnika hrvatske stranke u Subotici, koji je pod prijetnjom smrti protjeran iz Subotice, o položaju Hrvata u Vojvodini od 1990. do 2004. (održano u studenome u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu).
- sudjelovanje (Josipa Maras Kraljević, Janja Sekula i Slaven Ružić) na međunarodnoj konferenciji „Archives on the Web – Experiences, Challenges, Vision“ održane u Beču 23-25. studenog 2010.;
- sudjelovanje (Slaven Ružić) na „Stručnom savjetovanju o pravnom statusu žrtava u oružanim sukobima – Ljudski gubici u ratovima u bivšoj Jugoslaviji“, održanom 26. studenog 2010. godine u Zagrebu, s temom „HMDCDR: Popis hrvatskih građana poginulih u Domovinskom ratu na okupiranom području Republike Hrvatske“;
- sudjelovanje (Ante Nazor i Julija Barunčić Pletikosić) na simpoziju „Antiquam fidem“ 3. i 4. prosinca 2010. u Sisku s temama „Povijesni izvori o napadu srpskih paravojnih postrojbi na Banovinu krajem 1991.“ i „Stradanje Sisačke biskupije u Domovinskom ratu 1991-1992.“.

Uz vlastitu izložbu o počecima suvrnene hrvatske države koja je namijenjena školskom uzrastu, Centar je u suradnji s drugim ustanovama u 2010. sudjelovao u pripremi ili postavljanju izložbi i kataloga izložbi:

- izložba fotografija i plakata „Bljesak za vječnost“, u povodu 15. obljetnice oslobodilačke vojno redarstvene operacije „Bljesak“ (Novska, Pučko otvoreno učilište, 30. travnja);
- izložba maketa događaja, naoružanja i opreme iz Domovinskog rata (Knin, kninska tvrđava, 5. kolovoza);
- izložbe fotografija „Bitka za Vukovar – Trpinjska cesta, jesen 1991.“, autora Ivana Leutara (Zagreb, knjižnica Marije Jurić Zagorke, Krvavi most 2, 10. studenoga);
- izložba Muzeja suvremene umjetnosti – Dubrovački muzeji „Grad to ste vi“ o razvoju OS RH na dubrovačkom području u Domovinskom ratu 1991.-1995., s posebnim odjeljkom o stradanju Šibenika, koji je postavljen u suradnji s našim Centrom i ratnim fotografijama iz Šibenika (Dubrovnik, Zavod za obnovu Dubrovnika, 6. prosinca).

Znanstveni i stručni radovi zaposlenika Centra u 2010. godini

(7 znanstvenih ili stručnih radova zaposlenika Centra s temama iz Domovinskog rata tiskano je ili je u pripremi za tisak u znanstvenim ili stručnim časopisima i zbornicima te ostalim stručnim tiskovinama):

Objavljeni radovi:

- Ante Nazor, „Predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman – spremnost na kompromis i strpljivost: slabost ili umijeće vođenja?“, *Kolo*, časopis Matice hrvatske za književnost, umjetnost i kulturu, 3-4/2010, str. 73-86.

Predano za tisak:

- Julija Barunčić Pletikosić, Željka Križe Gračanin, „Ustroj i djelovanje 18. korpusa Srpske vojske Krajine“, rad predan za objavljivanje u zborniku „Srpska agresija u Zapadnoj Slavoniji: nositelji, institucije, posljedice“.
- Janja Sekula, „Ustroj i djelovanje Sekretarijata unutrašnjih poslova Okučani“, rad predan za objavljivanje u zborniku „Srpska agresija u Zapadnoj Slavoniji: nositelji, institucije, posljedice“.
- Janja Sekula, Mladen Barać (Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje) „O djelovanju Oblasnog vijeća i Narodne skupštine Srpske oblasti Zapadna Slavonija“, rad predan za objavljivanje u zborniku „Srpska agresija u Zapadnoj Slavoniji: nositelji, institucije, posljedice“.
- Domagoj Štefančić – predan rad „Autocesta – okosnica rata i integracije u zapadnoj Slavoniji. Rad izlazi u novom broju Radova zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta.
- Slaven Ružić, „Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata: Popis hrvatskih građana poginulih u Domovinskom ratu na okupiranom području Republike Hrvatske“, rad prezentiran na „Stručnom savjetovanju o pravnom statusu žrtava u oružanim sukobima“ održanom u Zagrebu 26. studenog 2010. godine.
- Ivan Brigović i Ivan Radoš, „Zločin Jugoslavenske narodne armije i srpskih postrojbi nad Hrvatima u Škabrnji i Nadinu 18.-19. studenoga 1991. godine“, rad je objavljen u časopisu „Kroatologija“.

Pojavljivanje u medijima

Tijekom 2010. aktivnosti Centra ili intervjui sa zaposlenicima Centra objavljeni su više od 20 puta u raznim dnevnim novinama i časopisima.

Jednako tako, rad Centra predstavljen je u oko 30-ak navrata na televiziji i radiju u posebnim priložima, te kroz razgovore s djelatnicima Centra.

Stručno usavršavanje:

- Centar ima 1 doktora znanosti (Ante Nazor) i 2 magistra znanosti (Anđela Ljubas i Ana Holjevac Tuković).
 - 8 djelatnika Centra je na doktorskom studiju iz nacionalne povijesti 20. stoljeća - Domovinski rat (Julija Barunčić Pletikosić, Ivan Brigović, Natko Martinić Jerčić, Željka Križe Gračanin, Ivan Radoš, Slaven Ružić, Janja Sekula i Ana Holjevac Tuković).
- Sve troškove stjecanja doktorata, kao i troškove raznih stručnih usavršavanja za svoje djelatnike do sada je Centar uspejvao platiti, a to će nastojati i ubuduće.

V. Financijsko izvješće o radu Centra za 2010. godinu – skraćena verzija i potrebna dokumentacija koja se odnosi na bolje razumijevanje rezultata poslovanja (priredila Iva Barišić)

Prilozi:

1. Financijsko izvješće o radu Centra za 2010.
2. Rezultat poslovanja za 2010.
3. Tablica 1-10: Rekapitulacija po programima za 2010.

Ravnatelj:

Dr. sc. Ante Nazor